

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 1(9), 2022

Мукачево

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Мукачівського державного університету
(Протокол №17 від 28.04.2022 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, перший проректор, Мукачівський державний університет

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар:

Бабіля Марина Василівна, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабаций Василь Миколайович - к. ф-м. н., доцент, завідувач кафедри машинобудування, природничих дисциплін та інформаційних технологій;

Качур Мирослава Михайлівна – к. пед. н., доцент кафедри теорії і методики музичної освіти;

Кобаль Василь Іванович - к. пед. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., професор, академік Української технологічної академії (м. Київ), завідувач кафедри легкої промисловості і професійної освіти;

Корнієнко Інокентій Олексійович – к. психол. н., доцент кафедри психології;

Лужанська Тетяна Юріївна – к. географічних наук, доцент, декан факультету туризму та готельно-ресторанного бізнесу;

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., доцент, завідувач кафедри суспільних дисциплін та фізичної культури;

Мілашовська Ольга Іванівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної справи;

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н., доцент, декан гуманітарного факультету;

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент, завідувач кафедри музичного мистецтва;

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту та управління економічними процесами;

Реслер Марина Василівна - д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії;

Стегней Маріанна Іванівна - д-р. е. н., професор кафедри економіки та фінансів;

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов;

Товканець Ганна Василівна - д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти;

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти;

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти;

Черничко Тетяна Вікторівна - д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

6. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка: вибранві твори / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1978. – 264 с.

УДК 37.01:373.3.015.31:613/614:37.011.3-052

Пономарьова І.І.
здобувач вищої освіти ОС «Молодший бакалавр»,
спеціальність «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет
Фенчак Л.М.
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті уточнено сутність поняття «здоров'язбережувальна компетентність». Обґрунтовано вагомість здоров'я, як найвищої загальнолюдської цінності та головного чинника досягнення успіху, що дозволяє визначити здоров'язбережувальну компетентність як ключову в сучасній системі освіти. Авторами з'ясовано, що плануючи освітнє середовище початкової школи, педагогам необхідно створювати його з використанням здоров'язбережувальних освітніх технологій, формуючи таким чином здоров'язбережувальну компетентність у здобувачів початкової освіти.

Ключові слова: *здоров'язбережувальна компетентність, здобувачі початкової освіти, освітній процес.*

The article clarifies the essence of the concept of «health competence». The importance of health as the highest universal value and the main factor in achieving success, which allows us to define health competence as a key in the modern education system, is substantiated. The importance of health as the highest universal value and the main factor in achieving success, which allows us to define health competence as a key in the modern education system, is substantiated

Key words: *health competence, primary school students, educational process.*

Компетентнісний підхід у здоров'язбереженні особистості є стратегічним напрямом розвитку системи національної освіти, зорієнтованої на входження у світовий освітній простір. Концепцією Нової української школи зазначено, що найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, творчий розвиток [1]. Тому особливої актуальності набуває педагогічна робота з формування у здобувачів початкової освіти здоров'язбережувальної компетентності, як ключової в сучасній системі освіти України. Плануючи освітнє середовище початкової школи, педагогам необхідно створювати його з використанням здоров'язбережувальних освітніх технологій, формуючи таким чином здоров'язбережувальну компетентність у здобувачів початкової освіти.

Питання збереження здоров'я дитини у освітньому середовищі, формування культури здоров'я учнів та їх здоров'язбережувальної компетентності знаходимо у працях Ш. Амонашвілі, М. Безруких, В. Безрукова, Н. Бібік, Н. Гаркуша, В. Горащук, Е. Дорошенко, О. Дубогай, Г. Зайцев, О. Іонова, С. Кириленко, В. Ковалько, І. Мальчевська, В. Оржеховська, Н. Побірченко, О. Савченко, В. Шкуркіна та інші. У своїх дослідженнях науковці розглядають теоретичні та практичні аспекти здоров'язберігаючого освітнього процесу, що створює безпечні й комфортні умови перебування їх у школі, забезпечує індивідуальну траєкторію навчання й виховання, запобігає стресам, перевантаженню, і тим самим сприяє збереженню та зміцненню здоров'я школярів.

В основу здоров'язбережувального освітнього процесу Державним стандартом початкової освіти покладено компетентнісний підхід як системоутворюючий фактор розвитку особистісних якостей учнів та формування позитивного ставлення до здоров'я людини. Державний стандарт початкової освіти розроблено відповідно до мети початкової школи з урахуванням пізнавальних можливостей і потреб учнів початкових класів. У відповідності до цього документу, під здоров'язбережувальною компетентністю розуміють здатність здобувачів початкової освіти застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей [6].

У Державному стандарті початкової освіти здоров'язбережувальні основи реалізуються через соціальну і здоров'язбережувальну освітню галузь. Її метою є формування соціальної компетентності та інших ключових компетентностей, активної громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого

розвитку. У результаті здобувач початкової освіти має дбати про особисте здоров'я і безпеку, реагувати на діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту, визначати альтернативи, прогнозує наслідки, ухвалює рішення з користю для здоров'я, добробуту, власної безпеки та безпеки інших осіб, робити аргументований вибір на користь здорового способу життя, аналізує та оцінює наслідки і ризики; виявляти підприємливість та поводитися етично для поліпшення здоров'я, безпеки та добробуту.

Відповідно до Державного стандарту: «компетентнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна та предметна (галузева) компетентності; компетентність – це набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, яка складається зі знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці». Аналіз Державного стандарту початкової освіти показав, що здоров'язберігаюча компетентність як ключова формується на міжпредметному рівні за допомогою предметних компетенцій з урахуванням специфіки предметів і пізнавальних можливостей учнів початкових класів [6].

Науковці Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина поняття «здоров'язбережувальна компетентність» трактують як властивість особистості, спрямовану на збереження власного фізичного, соціального, психічного й духовного здоров'я, а також здоров'я інших людей, міжособистісну, міжкультурну та соціальну компетенції, що озброюють особистість знаннями про те, як бути здоровою для повноцінної активної участі в житті та соціумі, і ґрунтуються на особистісно зорієнтованому підході, формуючи культуру пошуку, культуру праці, захопленість, дослідницький стиль, упевненість, самостійність, ініціативність та творчість.

Аналіз сучасних досліджень українських вчених дає змогу констатувати що під поняттям здоров'язбережувальної компетентності слід розуміти характеристики, властивості людини, спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного свого здоров'я та здоров'я оточуючих.

У наукових доробках Т. Андрющенко доводить, що з метою формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів, вчителів необхідно сформувати в них ціннісне ставлення до здоров'я (власного й оточуючих) та створити умови для вироблення життєвих навичок, що сприяють зміцненню здоров'я. Вищезазначене складе основу здоров'язбережувальної компетентності, яка забезпечить здоровий спосіб життя школяра [1].

Цінним для нашого дослідження є погляди педагога Г. Ващенко, який детально виклав основні засади здорового способу життя. Вчений зазначав, щоб виховати людину міцну духом і тілом, але таку, щоб у неї дух панував над

тілом, у цьому основний сенс тіловиховання. Проаналізувавши погляди дослідника на тіловиховання, робимо висновок, що вони є актуальними і в наш час. Адже вирішення проблеми здоров'я нації полягає у формуванні нового стереотипу у свідомості людей стосовно свого здоров'я, і саме педагоги мають займати провідну позицію в цьому процесі. Сучасна система освіти робить акцент на розумовому розвитку особистості і цим самим порушує ідею гармонійності всебічного розвитку людини, яку Г. Ващенко вважав єдиною вірною в підході до виховання української молоді. Тому його погляди повинні бути взяті за основу у формуванні нової системи освіти. На думку О. Ващенко «здоров'язбережувальна компетентність» - це комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які спрямовані на збереження й укріплення здоров'я – свого та оточуючих, на уроках та в позаурочній діяльності [4; 5].

Аналіз літератури з проблеми дослідження, дає підстави виділити наступні ознаки здоров'язбережувальної компетентності як ключової:

- поліфункціональність, яка дозволяє вирішувати проблеми здоров'язбереження людини, групи людей, спільноти та суспільства у просторі всіх чотирьох складових здоров'я – фізичний, соціальний, психічний та духовний;
- надпредметність та міждисциплінарність: інформація про здоровий спосіб життя має місце в усіх ланках освіти;
- багатовимірність: зумовлена сутністю здоров'я людини як багатомірного й цілісного феномена;
- забезпечення широкої сфери розвитку особистості; вивчення шляхів і засобів здорового способу життя, особливо її духовної складової, має особистісне спрямування. Оскільки здоров'язбережувальна компетентність має усі ознаки ключової через специфіку феномена здоров'я людини як біосоціальної істоти, особистості та індивідуальності, вона концентрує в собі усі характеристики соціальної, полікультурної, комунікативної компетентностей, спрямована на саморозвиток і самоосвіту, продуктивну й творчу діяльність [3; 8].

Аналіз педагогічних досліджень вчених свідчить про високу ефективність застосування компетентнісного підходу до проблеми формування здоров'язбереження в сучасній системі освіти. Саме компетентнісний підхід до проблеми здоров'язбереження забезпечує можливість не лише надання знань про основні ознаки складників здоров'я, умови його збереження та зміцнення, але й головне – вміння користуватися в житті набутими знаннями, вміннями та навичками [9].

Суттєвим чинником у формуванні здоров'язберігаючої компетентності молодших школярів є дослідження її компонентів, критеріїв та показників. Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури з даного питання, дозволив нам виявити такі складові здоров'язбережувальної компетентності учнів початкових класів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і соціальний, які тісно пов'язані між собою, доповнюють один одного і взаємозумовлені. За умови врахування їх змісту можна стверджувати про певний рівень сформованості здоров'язберігаючої компетентності школяра. Вважаємо за необхідне визначити зміст і характеристику кожного з компонентів.

Мотиваційний компонент здоров'язбережувальної компетентності молодшого школяра характеризується:

- усвідомленим ціннісним ставленням учнів до здоров'я, ведення здорового способу життя;
- наявністю стійких потреб і мотивів до свідомої діяльності школяра у збереженні власного здоров'я і здоров'я оточуючих;
- сформованістю ціннісних орієнтацій особистості школярів на здорову життєдіяльність.

Мотиваційний компонент утворює основу для реалізації інших структурних компонентів здоров'язбережувальної компетентності.

Когнітивний компонент здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів визначає їх пізнавальний, інтелектуальний потенціал і передбачає:

- сформованість здоров'язберігаючих знань про складові здоров'я, здорового способу життя, шляхи збереження, зміцнення здоров'я;
- сформованість уявлень про рівень стану власного здоров'я, корекції, а також найбільш поширених традиційних і нетрадиційних оздоровчих методик;
- сформованість понять про професійні захворювання і надання першої допомоги при невідкладних станах, а також про шкідливий вплив на організм «інтелектуальних отрут» і засоби їх запобігання;
- сформованість суджень і переконань щодо залежності здоров'я від гармонізації відносин з оточуючим середовищем;
- самостійне й ініціативне здобування знань у галузі збереження і зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя.

Діяльнісний компонент проявляється у здоров'язбережувальній діяльності школяра і виражається:

- в активному практичному застосуванні здоров'язберігаючих знань в усіх сферах життєдіяльності молодшого школяра (зокрема у дозвілєвій сфері);

- навичках використання природних чинників середовища з метою оздоровлення і попередження захворювань.

В основі діяльнісного компоненту лежать відповідні вміння та навички. Аналізуючи різні тлумачення поняття «вміння», ми схильні дотримуватись думок, що найбільш суттєвими його характеристиками є «готовність особистості ефективно виконувати дії (або діяльність) на основі знань», «підготовленість до практичних і теоретичних дій, що виконуються швидко, точно й свідомо, на основі засвоєних знань», «знання людини в дії». На основі наукових досліджень та власних спостережень, до здоров'язберігаючих умінь відносимо:

- вміння будувати алгоритм зміцнення власного здоров'я з урахуванням індивідуальних особливостей;
- вміння організувати оптимальний руховий режим, активний відпочинок і регулярне раціональне харчування; вміння адекватно взаємодіяти з іншими людьми, пристосовуватися до умов середовища, уникати стресових ситуацій, долати їх наслідки;
- уміння використовувати найпростіші методи відновлення ресурсів організму.

Соціальний компонент формується на таких якостях молодшого школяра: активності, самостійності, комунікабельності, самоконтролі, мобільності, емоційній стабільності. Необхідність виокремлення такого компоненту зумовлена тим, що молодший школяр повинен розуміти суть соціальних причин погіршення здоров'я, що існують у сучасному суспільстві. Цей компонент передбачає:

- усвідомлений вибір на користь організації власної життєдіяльності на засадах здорового способу життя;
- відповідальність за прийняті рішення щодо оздоровлення;
- здатність до проведення пропагандувальної оздоровчої діяльності серед оточуючих;
- критичне осмислення себе, стану свого організму, об'єктивне оцінювання потенційних його можливостей [2; 5; 7; 8].

Таким чином, для сучасного вчителя початкової школи важливо усвідомлювати, що освітній процес буде тоді здоров'язбережувальним, коли він викликатиме в дитини внутрішнє бажання вчитися, формуватиме відповідальність за власне майбутнє. Тому здоров'язбережувальна педагогічна діяльність учителя може виявлятися лише в нерозривній єдності з цінностями особистості, за умов глибокої зацікавленості та мотивації до певного виду діяльності. Сьогодні урок уже не вважається сучасним, якщо на ньому не враховується здоров'я дитини. Знання, володіння і застосування

здоров'язбережувальних технологій є важливим складником професійної компетентності педагога.

Узагальнюючи все вищевикладене зазначимо, що освітнє середовище школи може сприяти формуванню здоров'язбережувальної компетентності школярів. Здоров'язбережувальні технології в початковій школі - потужна система, яка допоможе зберегти дитяче здоров'я. Процес формування життєвих та предметних компетентностей стає набагато результативнішим, якщо організувати навчання у співробітництві, яке ґрунтується на спільній діяльності. На основі тісного взаємозв'язку з учнями, батьками, медичними працівниками, практичним психологом, соціальним педагогом та соціальними працівниками, усіма тими, хто зацікавлений у збереженні і зміцненні здоров'я дітей, можна створити здоров'язбережувальне освітнє середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема / Т. Андрущенко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2012. – № 7. – С. 123–127.
2. Бережна Т. І. Педагогічні технології здоров'язбереження молодших підлітків в загальноосвітньому навчальному закладі / Т. І. Бережна // Рідна школа – 2014. – № 1-2. – С. 57–60.
3. Бойченко Т. Є. Здоров'язбережувальна компетентність як ключова в освіті України / Т. Бойченко // Основи здоров'я і фізична культура. – 2008. – № 11-12. – С. 6–7.
4. Ващенко Г. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру / Г. Ващенко. – Мюнхен: Авангард, 1956. – 54 с.
5. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С. Свириденко // Основи здоров'я та фізична культура. – 2006. – № 8. – С. 1–6.
6. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>.
7. Загородній В. В. Сучасні проблеми здоров'я дитячого населення шкільного віку та шляхи її вирішення / В. Загородній // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів: ЧНПУ, 2015. – Вип. 129, Том 3. – С. 141–144.
8. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczyia.pdf>.

9. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики / Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина та ін.; під заг. ред. О. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – С. 76.
10. Малащенко М. П. Шляхи реалізації здоров'язбережувальних освітніх технологій у початковій школі / М. Малащенко // Основи здоров'я. – 2012. – № 2. – С. 2–5.

УДК [373.2.011.3-053.4:502.3/7-047.42]:159.923.2

Порохнавець І.В.
здобувач вищої освіти ОС Бакалавр,
спеціальність 012«Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет
Черепаня Н.І.
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ ДОШКІЛЬНИКА З ЖИВОЮ І НЕЖИВОЮ ПРИРОДОЮ ЯК ОДИН З ВАЖЛИВИХ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ ДИТИНИ

У статті розглянуто експериментування дошкільника з живою і неживою природою як один з важливих аспектів формування пізнавально-дослідницької активності дитини. Проаналізовано первинні уявлення про навколишній світ і ставлення до нього. Визначено зміст та умови формування пізнавально-дослідницької діяльності у дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, дитина дошкільного віку, жива і нежива природа, формування пізнавально-дослідницької активності дитини, проблемне навчання, пошукова активність.

The article considers the experimentation of preschoolers with animate and inanimate nature as one of the important aspects of the formation of cognitive and research activity of the child. Primary ideas about the world around and attitude to it are analyzed. The content and conditions of formation of cognitive-research activity in preschool children in preschool institutions are determined.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>